

Het ontstaan van het dovenonderwijs te Gemert/St. Michielsgestel 1828-1850

door Anita van Rooy en Elly Leyen

Aanleiding tot de oprichting.

Het idee tot oprichting van een Katholiek Instituut voor Doven is al opgevat in 1825, vijftien jaar dus voor de officiële oprichtingsdatum. De persoon achter dit idee was de Gemertse pastoor Henricus den Dubbelden.

In de Gemertse parochie woonden vier volwassen doofstommen (1), die niet konden worden toegelaten tot de H. Sacramenten, omdat niemand hen de waarheden en verplichtingen van het geloof kon duidelijk maken. Volgens de kronieken waren drie van deze vier doven Jan van de Berg, Elisa Rooyackers en Anna Verhagen. Wij hebben helaas geen verdere gegevens over hen kunnen vinden.

Voor pastoor den Dubbelden was dit belangrijke euvel de aanleiding om de conrector van de plaatselijke latijnse school, de Zeereerwaarde Heer Martinus van Beek te vragen om het onderwijs aan zijn vier doofstomme parochianen op zich te nemen. Hoewel M. van Beek als de eigenlijke oprichter van het latere Instituut te St. Michielsgestel wordt beschouwd, is dus in feite pastoor den Dubbelden zijn inspirator geweest. Uit het archief van het Bisdom van Den Bosch blijkt ook dat van Beek er zelf van overtuigd was dat hij zonder den Dubbeldens aansporing nooit met het doofstommenonderwijs zou zijn begonnen.

Nadat van Beek zich vijf jaar verdiept had in het doofstommenonderricht, begon hij in 1828 met het daadwerkelijk onderwijzen van de vier bovengenoemde doofstommen. De lessen vonden plaats in de avonduren, na afloop van v. Beeks lessen in de latijnse school. Langzamerhand kreeg zijn "school" meer bekendheid, vooral omdat v. Beeks gebarenmethode gunstige resultaten had (2). Gevolg van deze groeiende bekendheid was dat ook doofstommen van buiten Gemert zich voor het onderwijs

in v. Beeks school aanmeldden. Zo stuurde Mgr. van Hooydonk enkele doofstommen uit het Bredase bisdom naar Gemert, om er onderwijs te volgen. Ook voor hem gold als voornaamste be- weegreden dat er van een doofstomme niets terecht zou komen als hij/zij niet via speciaal onderwijs tot de kennis van het rooms-katholieke geloof kon komen.

In de 35-ste uitgave van de "Godsdienstvriend" beschrijft Le Sage ten Broek het plechtig toedienen van de H. Sacramenten aan de eerste groep doofstommen in Gemert. Uit deze indruk- wekkende plechtigheid moge nog eens blijken hoe belangrijk het godsdienstonderricht was voor het dove kind. Om de toe- dienende priester, den Dubbelden, op feestelijke wijze te ont- halen, waren op de grote dag allerlei versieringen aange- bracht. Zo waren er enkele sprekende jaardichten uitgehangen boven zijn looppad(3):

Verheug u, doofstom kind! van Beek is reeds uw tolk
Een stem uit 't starren ruim roept God's stomme volk
(....)

Nu leeft ge in het geloof! In Jezus Heilige wet
nu, spraakloos tal, loof God die u heeft gered.
Le Sage ten Broek vertelde verder over de diepe ontroering die zich onder de aanwezigen van de viering meester maakte; de negen doofstommen die de sacramenten ontvingen werden im- mers eerst als achtergebleven schapen van de kudde beschouwd. Hun ouders ontwaardden de doofheid van hun kind met "tranen in de ogen" en de omringende wereld zag hen aan vol medelij- den. Nu was de dag dat de H.Geest het verstand der doofstom- me had verlicht. De kennis van God en godsdienst was nl. door buitengewone wegen in hun ziel doorgedrongen. Met deze "bui- tengewone wegen" werd uiteraard bedoeld op de succesvolle aanpak van v. Beek. Hij werd dan ook nadrukkelijk tijdens de plechtigheid geëerd en geprezen (4):

mededoogenheid voor deze ellendigen, uit godsdienst-
gevoel gesproten, ziedaar zijn eenige drijfveer.
Door de groei van zijn school kwam van Beek steeds meer in financiële moeilijkheden en pas in 1836 ontving hij de eerste provinciale subsidie. Er werd nu ook een bestuur aangesteld en er moest gezocht worden naar geschikt onderwijzend perso- neel alsook naar een definitieve vestiging van de doofstom- menschool. In 1840 besloot men, na nogal wat alternatieven te hebben afgewezen, om de leegstaande gebouwen van Nieuw- Herlaer in St. Michielsgestel in te richten. Met de officiële

De Stichter van het Instituut voor Doofstommen.
de Zeereerw. Heer Martinus van Beek.

ingebruikname op 2 oktober 1840 was het Doveninstituut te Gestel een feit.

We kunnen samenvattend dus stellen dat de oorspronkelijke aanleiding tot oprichting van het Doveninstituut was, de drang van de geestelijkheid om de doofstommen het rooms-katholieke geloof te leren kennen. Mgr. den Dubbelden zegt dit met treffende woorden tijdens zijn toespraak t.g.v. de plechtige opening van het nieuwe instituut voor doven. Le Sage ten Broek zegt hierover het volgende (5):

hij betuigde ook zijn innigen dank aan alle aanwezigen, die gevolg hebben gegeven aan zijn uitnodiging en zich hadden aangeboden, om als werktuigen van Gods Voorzienigheid het tijdelijk en eeuwig welzijn der deerniswaardige doofstomme kinderen, zoo welgevallig in Zijn oog, te helpen bevorderen.

(....)

die kinderen zijn, evenals gij, vrijgekocht door het kostbaar Bloed des Heeren. Zij zijn, als gij, kinderen van God, bestemd om eens met U God in eeuwigheid te leven en in Zijn bezit oneindig gelukkig te zijn. Maar hoe kunnen zij die eeuwige bestemming bereiken? Daarvoor hebben zij nodig het Geloof, daarvoor hebben zij te onderhouden God's H. Wet (....). Doch wie kunnen hen God leren kennen en

beminnen en hen in Zijne wet onderwijzen? Die heerlijke taak is door Gods vaderlijke voorzienigheid voor U weggelegd. Gij zijt het, die met vereende krachten het boek van het H. Evangelie voor die armen van geest zult ontsluiten.

Het beeld van de doofstomme.

Vanaf 1800 ontwikkelde zich een nieuw soort gevoeligheid bij de gegoede klasse voor gehandicapten, voor anders-zijn. Voor die tijd werden gehandicapten min of meer uitgesloten; voor doofstommen gold dat zij werden beschouwd als zwakzinnig en zielig. In de 19-de eeuw echter probeert men de doofstomme meer in te passen in het maatschappelijk bestel, zodat ze minder zullen opvallen. Dit kwam vooral tot uiting in de poging om doofstommen (en ook blinden) een ambacht te leren waarmee ze zichzelf konden onderhouden.

De oorzaak van doofstomheid was lange tijd onduidelijk. Aristoteles zocht deze oorzaak in een gebrekkige beheersing van de tong. Later in de middeleeuwen ontdekte Albertus Magnus, dat een doofstomme stom bleef, omdat hij niet kon horen. Verder speelden allerlei vormen van bijgeloof mee.

Zoals gezegd worden in de 19-de eeuw initiatieven ondernomen om doofstommen te helpen zich aan te passen in de bestaande maatschappij. In Brabant kwam dit initiatief voor het eerst naar voren binnen de katholieke kerk. Doordat de doofstomme van alle communicatie met zijn omgeving was uitgesloten, leefde hij in volkomen duisternis en verwarring. Het was nu de taak van de kerk om de doofstomme de taal te leren als belangrijk middel om kennis te krijgen van het geloof. Deze kennis was noodzakelijk om de doofstomme uit zijn duisternis en verwarring te halen. De doofstomme werd dus opvoedbaar. Hij kon d.m.v. speciaal onderwijs tot een sprekende mens worden gemaakt.

Bij het begrijpen van het beeld dat men had van een doofstomme kan de theorie van Norbert Elias nuttig zijn. Hij stelt in "Über den prozess der Civilisation" dat, hoe ingewikkelder een samenleving wordt, des te hoger de eisen worden waaraan iedereen moet voldoen, en des te groter ook de kans dat steeds meer mensen daaraan niet kunnen voldoen. In de 19-de en 20-ste eeuw breidt het civilisatieproces zich uit over brede lagen van de bevolking. Vooral via kerk en onderwijs wordt die verbreiding gerealiseerd. De toenemende groei van

het leerlingenaantal van het instituut te Gemert kan hiermee wellicht verklaard worden.

Is het aanvankelijk de RK-kerk die enkele doven bijeenbrengt voor onderwijs, later sturen steeds meer ouders zelf hun dove kind naar Gemert. Zoals krankzinnigen moesten leren zich te gedragen als "rationele wezens", zo moest de dove geleerd worden zich in te passen in zijn omgeving d.m.v. de taal. Hij moest m.a.w. opgevoed worden en hiertoe moesten speciale methoden worden ontwikkeld.

De methode die gebruikt werd.

Rond 1800 was er in Frankrijk een zekere Itard, die gedurende zes jaar de zorg over een doofstomme jongen had. Hij luidde als het ware een nieuw tijdperk in; de doofstommen moesten nl. ontwikkeld worden in plaats van weggeduwd. Tot die tijd werden doofstommen veelal als onvolwaardig gezien. Het belang van dit voorval was niet alleen dat principieel werd uitgegaan van de opvoedbaarheid van deze geestelijk gehandicapte jongen, maar vooral dat er een methode werd ontwikkeld om de opvoeding te realiseren.

De Franse ex-priester De L'Epée is specifiek doorgegaan op de opvoedbaarheid van de doofstomme. Alvorens verder in te gaan op De L'Epée, eerst enkele opmerkingen over gebaren in het algemeen, de splitsing tussen natuurlijke en kunstmatige/symbolische gebaren en de problemen rond een gebarentaal. Gebaren zijn bepaalde standen en/of bewegingen van voornamelijk de rechterhand waarmee begrippen worden uitgedrukt. Bijv. "lief" is het plaatsen van de platte rechterhand op het hart. Gebaren zijn in te delen in natuurlijke en kunstmatige/symbolische gebaren. De natuurlijke gebaren zijn voor iedereen eigenlijk te begrijpen, maar werken ook vaak verwarrend. Als je bijv. een bol aangeeft met de handen, kun je daarmee meerdere dingen bedoelen: een knikker, een kogel, een bal, enz. Maar evengoed kunnen er meerdere gebaren ontstaan voor één begrip.

De kunstmatige/symbolische gebaren vallen uiteen in twee categorieën. De primair symbolische: er bestaat geen verband meer tussen gebaar en begrip (bijv. soep) en de secundair symbolische: er is geen direct aanwijsbaar verband tussen gebaar en begrip (bijv. domheid met als tussenstap "ezel" door de handen langs de oren te strekken). Op grond van de indeling in natuurlijke en kunstmatige gebaren heeft men gestre-

den over de toelaatbaarheid van de gebaren bij het doofstom-
menonderwijs. De natuurlijke gebaren zouden het onderwijs be-
vorderen. De kunstmatige zouden het schaden.

Een tweede probleem was de bestaanbaarheid van een gebaren-
taal. Je kunt spreken van een taal als je door bepaalde vor-
men van gedachtenuitdrukking in staat bent anderen duidelijk
te maken wat je bedoelt. De L'Epée zei hiervan reeds: "Niet
de uitspraak van de woorden doet ons de betekenis begrijpen,
maar de verbinding van een bepaalde klankgroep met een be-
paalde betekenis. Op die manier kun je dus ook gebaren ver-
binden met een begrip en dan verricht dat gebaar dezelfde
functie als klankgroepen.

De derde kwestie was de vraag of een gebarentaal even geva-
rieerd is als een klankentaal. In theorie is dat wel zo, in
de praktijk niet. In de gebarentaal worden de woorden melk,
koe, uier, etc. in één gebaar weergegeven. Ook in de klank-
taal gebeurt dit: arm is een lichaamsdeel en is niet rijk,
maar dat zijn uitzonderingen en deze zijn niet licht verwar-
baar. Het verschil tussen klanken- en gebarentaal is nog dui-
delijker in samenstellingen en afleidingen. De L'Epée heeft
geprobeerd hier een oplossing voor te vinden, maar deze werd
nogal ingewikkeld en beantwoordde niet meer aan de eis van
een taal nl. evenwicht tussen snelheid der gedachte en snel-
heid der formulering. De L'Epée stelde als doel de doofstom-
me ordelijk te leren denken en hem zodoende tot het besef en
kennis van God te brengen. Het gezicht moet hierbij het ge-
hoor vervangen : Middels geschrift of gebaar.

Volgens De L'Epée waren alle gebaren slechts in schijn kunst-
matige gebaren en konden zij allen teruggevoerd worden tot
natuurlijke. Toch zag ook De L'Epée zich genoodzaakt, door-
dat hij inzag dat zijn methode te ingewikkeld was, om zich
te wenden tot "verkorte gebaren", waardoor toch weer niet-
natuurlijke gebaren binnenslopen. Volgens De L'Epée kunnen
doven zich nooit d.m.v. schrift zelfstandig uitdrukken: het
is voldoende als een doofstomme gedicteerde gebaren kan op-
schrijven. Het vingeralfabet diende als hulp bij het aanvan-
kelijke schrijf- en leesonderwijs en bleef verder beperkt tot
het dicteren van eigennamen. (Ontwikkelingsmogelijkheden zag
De L'Epée er niet in, evenmin als in het schrift.)

Het spreken van de doofstomme trad bij De L'Epée sterk op de
achtergrond: het is alleen van sociale betekenis en moet pas
onderwezen worden nadat de leerlingen d.m.v. de gebaren zijn
ontwikkeld. Hoewel de betekenis van De L'Epée voornamelijk

historisch is, getuigen enkele punten toch van een goed inzicht, pas in later tijden echter trokken deze weer de aandacht:

- het beginsel der globaliteit: na slechts enkele voorbereidende oefeningen ging hij over tot het schrijven van gehele woorden, zo ook het leren lezen.
- bij spreekonderwijs mogen geen klanken geforceerd worden; het moet dan ook individueel gegeven worden.

samenvattend:

De leerwijze van De L'Epée is een gebarenmethode nl. een gebarentaal gemodelleerd naar de cultuurtaal der horenden. Deze taal moet de doofstommen tot logisch denken en zo tot God brengen. Het schrift is hulpmiddel, het gesproken woord communicatiemiddel. De waarde van schrift en gesproken woord zag hij niet in, maar hij overschatte de mogelijkheden van de natuurlijke gebaren der doofstommen (zowel in het vermogen om begrippen uit te beelden, als in grammatisch opzicht). Hoofdfout van De L'Epée was dat hij zijn leerlingen niet bracht tot zelfstandig denken, alle spontaniteit werd gedood; de leerlingen moesten enkel pasklaar gemaakte antwoorden van buiten leren en de gebarentaal schriftelijk of in klanken weergeven. Gevolg: klachten van ouders (kinderen vroegen bijv. zelden iets uit zichzelf). Hoewel het te betreuren is dat zijn methode bijna een eeuw lang overheersend was en de spreekmethode verdrong, is hij toch de "Grand Old Man" van het doofstommenonderwijs.

Sicard:

Ofschoon Sicard als opvolger gezien wordt van De L'Epée, legt hij toch ook accenten op dingen die De L'Epée niet benadrukt. Sicard schenkt veel aandacht aan de zelfwerkzaamheid van de leerlingen. Ook bij het samenstellen van de gebarentaal liet Sicard zich leiden door zijn leerlingen, wat echter een nog ingewikkelder gebarentaal tot gevolg had. Ook bij Sicard is het gesproken woord en het schrift respektievelijk communicatie en hulpmiddel.

Van Beek:

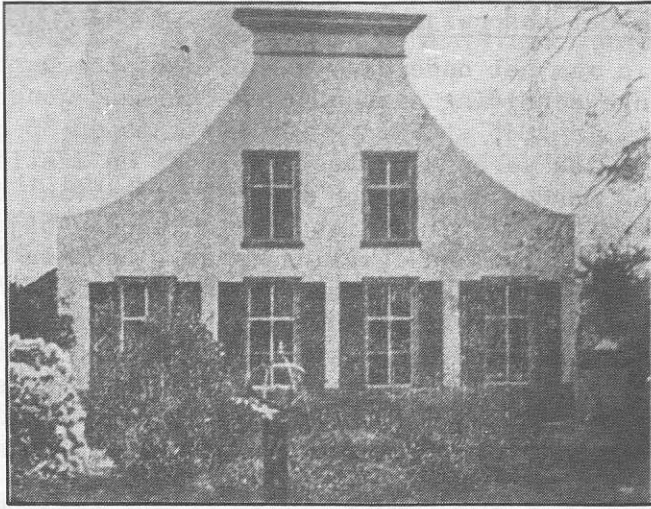
Nu had van Beek rond 1828 ernstige studie gemaakt van de opvattingen van De L'Epée en Sicard. Hij zag het belang van het schrift wel in (6):

Bij de overweging door welke middelen ik mijn leerlingen

zou onderwijzen, zag ik in dat het schrift niet verwaarloosd mocht worden. Het schrift is en zal altijd blijven een der zekerste middelen om de doofstommen hun gedachten te doen uitdrukken. Een praktisch middel ook om zich door de horende wereld te doen verstaan. Ik kon mij echter daarbij niet bepalen. Ik had andere middelen nodig om nog gemakkelijker duidelijker, vlugger tot mijn leerlingen te kunnen spreken en mij door hen te doen verstaan. En hij kwam tot het besluit dat hij hiervoor het kiezen had tussen het leren spreken door de doofstommen met het afzien van de lippen of de gebaren verbonden met het handalfabet. Hij koos het laatste als grondvorm van zijn methode. Daartoe schreef hij een gebarentaal. De latere directeur Slits zegt hierover (7):

Elk gebaar dat gekozen werd om enig denkbeeld uit te drukken moest zodanig gemodificeerd en met het overige in verband gebracht worden dat het gehele samenstel niets anders zou zijn dan de Nederlandsche taal, in al haar beginsels toegepast op tekens. Zelf zegt van Beek in zijn "Kleine schets van waarnemingen betrekkelijk het lot der doofstommen" (8):

Een onderwezen doofstomme moet elk woord kunnen beredeneren. (....) Het gewone kind hoort den vorm en ziet de beteekenis des woords in zaken en omstandigheden en breidt alsoo zijne tael, zonder merkbare inspanningen, van dag tot dag meer uit. (....) Het doove kind moet zoowel den vorm, als de beteekenis der woorden zien, bij gevolg: een zichtbare vorm eenmaal bepaeld en aangenomen, zal men met het doofstomme even gemakkelijk en zeker als met het sprekende kind zijne gedachten wisselen. Voor het hoorende kind bestaan de vormen in bepaalde klanken der gesproken woorden; bij het doove kind moeten derhalve de vormen der woorden bestaan in bepaalde gebaren. (....) Ook moeten de gebaren voor den doofstomme elk woord zoodanig wijzigen en volgens getal, geslacht, naamval, persoon en tijd regelen en verbinden dat zij in volmaakte volzinnen de denkbeelden volkomen, duidelijk en geheel mededeelen en nergens van een welgesprokene of geschrevene tael afwijken. (....) Het is natuurlijk eene eigenschap der gebarentaal dat hare vormen, geene willekeurige vormen zijnde, grootendeeld de betekenis der woorden aenschouwelijk maken een voordeel, een natuerlijk ver-

Aan het Binderseind te Gemert was in dit pand tot 1840 het Doofstommeninstituut gevestigd.

mogen, het welk de gesprokene en geschrevene tael geheel en al mist.

En van de regels die van Beek stelde aan de taal is de belangrijkste:

Voor elk afzonderlijk woord moet ook een afzonderlijk gebaar worden gemaakt, zelfs het geringste niet uitgesloten; maar ook omgekeerd in den regel moet elk woord één gebaar hebben, als is het, dat het in verschillende betekenissen kan voorkomen.

De gebaren worden met het vingeralfabet verbonden waardoor één gebaar meer betekenissen kan krijgen. Zo worden dag, maand, jaar uitgedrukt door een opstaande boog aan te duiden (op en ondergang van de zon) respectievelijk voorafgegaan door de d, m, en j van het vingeralfabet. Later komt op deze gebarenmethode een grote concurrentie van de spreekmethode. Het duurt nog lang voordat men daar in St. Michielsgestel gehoor aan geeft. Men vindt in St. Michielsgestel nl. de gebarentaal van v. Beek veel geschikter om de doofstomme tot ontwikkeling te brengen dan het gesproken woord. Zij geeft de leerlingen ook een veel beter inzicht in de waarheden van het H. Geloof wat voor een RK inrichting reeds beslissend is. Bovendien zijn niet voor alle leerlingen behoorlijke resultaten te verwachten met de spreekmethode.

Inrichting van het onderwijs.

Vanaf het begin van het onderwijs aan de doofstommen had van Beek een strenge scheiding aangehouden tussen jongens- en meisjesklassen. In 1845 stonden er 29 meisjes en 35 jongens ingeschreven. Allen waren zij tussen de acht en zestien jaar oud. De meisjes werden onderwezen door de zusters van de orde Dochters van Maria en Jozef, die daarin werden bijgestaan door Maria Kuypers, een oud-leerlinge van v. Beek in Gemert. Het onderwijs aan de jongens verzorgde van Beek zelf, met de hulp van drie andere religieuzen. Ook bij de jongens was er een oud-leerling, Antonius Megens, die de leraren hielp bij het onderricht. In het jaarverslag van 1842 wordt deze Antonius Megens gecompimenteerd voor "zijn noodige bekwaamheid om zijn leerlingen goed te onderwijzen" en ook voor "zijn voorbeeldig gedrag".

De zusters die de meisjesafdeling onder hun hoede hadden, probeerden hen allerlei vrouwelijke handwerken bij te brengen. Uiteindelijk doel van deze ambachtelijke lessen was het vinden van een produktieve plaats in de maatschappij. Voor degenen, waarbij dit niet haalbaar werd geacht, werd in 1844 een hostiebakkerij opgericht. De meisjes konden hierin dan alsnog een "aagenaemen en nuttigen werkkring vinden". Voor de jongens werd opgezet een schoenmakerij, kleermakerij, een drukkerij en een boekbinderij (9). Deze werkplaatsen hadden een tweeledig doel: enerzijds waren ze bedoeld om doven op te leiden in een ambacht waarmee ze later de kost zouden kunnen verdienen, anderzijds boden de werkplaatsen een economisch motief voor het instituut: zo werd alle nodige kleding en schoeisel voor de leerlingen ter plaatse vervaardigd. Uit de hostiebakkerij werd een deel van de inkomsten van het instituut gewonnen.

Zoals ook bij het onderwijs in taal en vaardigheden de hulp van oud-leerlingen onmisbaar was, zo werd ook na verloop van tijd de ambachtstraining hoofdzakelijk gedaan door oud-leerlingen.

Een medewerker van het blad Mooi Brabant beschrijft zijn ervaringen toen hij het instituut had bezocht als boeiend en erg positief. Er waren recreatiezalen en ruime speelplaatsen en in hygiënisch opzicht ontbrak het nergens aan. De medewerker was ook erg getroffen door de opgewektheid van de dove leerlingen (10):

zij zijn gelukkig en tevreden in hun lot, zij beseffen ten

volle, wat zij in dit heerlijk instituut genieten en zijn dankbaar.

Een vergelijking met het instituut van Groningen.

Pogingen in St. Michielsgestel om een matige rijkssubsidie te krijgen liepen op niets uit. In Den Haag was men de stichting van v. Beek niet sympathiek gezind. Men zag haar liever verdwijnen dan haar enige financiële steun te verlenen. Reden hiervan was de vrees voor concurrentie met het instituut in Groningen, dat het enige instituut in Nederland moest blijven. Dat moest omdat:

1. de leermethode er zó voortreffelijk was dat het jammer zou zijn dat een doofstom kind in een jonge inrichting als die van v. Beek zou worden opgeleid.
2. de school te Gemert geheel overbodig was. Eén school was voor Nederland voldoende. De school in Groningen had zelfs nog vacante plaatsen.
3. het instituut van Groningen minder giften en legaten zou ontvangen. Want de liefdadigheid zou ook de stichting van v. Beek gaan steunen, terwijl deze anders in Groningen terecht zouden komen.

De minister achtte de stichting van M. v. Beek een verderfelijke stichting, die niet alleen van regeringswege niet gesteund mocht worden, maar wier opkomst ook zoveel mogelijk moest worden voorkomen. Hij verzoekt dan ook alle gemeentebesturen de doofstommen van hun gemeente naar Groningen te zenden en departementen op te richten die gelden moesten inzamelen en doofstommen opsporen: alleen voor het instituut van Groningen. Wel schrijft hij in dezelfde brief:

Bij het verlangen, hetwelk ik voelde, dat van de bereidwilligheid en den menschlievenden ijver van den Heer van Beek partij wordt getrokken, is mij o.a. ook dit denkbeeld overwegingswaardig voorgekomen: of er mogelijkheid zoude zijn om de inrichting te Gemert met het instituut te Groningen in eenig verband te stellen ten einde zonder de belangen van het laatste te benadeelen het eerst (Gemert) met raad en daad bij te staan.

Hier kan echter van Beek niet veel mee aan zoals hij schrijft op 11 november 1835:

Ik begrijp niet wat de Minister onder dat 'in verband brengen' verstaat en kan dus hierover niet verder uitweiden.

In deze zelfde brief probeert van Beek ook de bezwaren die de minister heeft t.o.v. het instituut te Gemert te weerleggen t.a.v. aantal leerlingen (zgn. vacante plaatsen in Groningen), middelen van de staatskas, aantal geschikte onderwijzers, enz. Hij krijgt hierop geen antwoord.

In 1842 krijgt St. Michielsgestel een eerste eenmalige subsidie van regeringswege (f 1500,-). In december 1850 dient men een amendement in voor subsidie van f 2000,-. Dat wordt aangenomen. Bedenkingen van de minister van binnenlandse zaken worden aldus weerlegd:

- De minister twijfelde of het instituut van St. Michielsgestel een openbaar instituut is, maar dat is het wel, want men ontvangt er ieder die zich aanmeldt zonder onderscheid van geloofsbelijdenis.
- Wat betreft de subsidie: het gesticht van Groningen had toch ook een begin gehad en eenmaal voor het eerst subsidie gehad. Waarom St. Michielsgestel dan niet? Waarom zou het gesticht van St. Michielsgestel in zijn kleinere kring niet evenveel nut kunnen stichten als het gesticht in Groningen in zijn uitgebreidheid?

En Groningen zelf? Ook daar betreurde men de oprichting van het instituut (11):

Onze kwekelingen, zonder de minste afwijking, worden bij ons opgeleid naar de leer van het kerkgenootschap, waartoe ieder hunnen behoort en zulks kan elders met geene mogelijkheid verbeterd worden, tenzij men nodig mocht oordelen, zelfs den omgang met kinderen van andere godsdienstige gezindheden te vermijden.

Maar de katholieken waren van mening dat een katholieke opvoeding alleen mogelijk was aan een eigen instituut, waar de leerlingen dagelijks met hun geestverwanten-onderwijzers omgingen. In een opzicht waren de beide inrichtingen het geheel eens: in beide inrichtingen gebruikte men de gemengde methode, waarin de gebaren de hoofdrol speelden.

Nawoord.

We spreken liever van een nawoord voor dit werkstuk dan van een algemene conclusie. De reden hiervoor is dat wij met ons onderwerp voornamelijk beschrijvend bezig hebben willen zijn. Wel willen we hieronder kort ingaan op de mate waarin onze uitgangsvragen beantwoord zijn in de loop van het werkstuk. De belangrijkste voedingsbodem voor het ontstaan van het

dovenonderwijs in St. Michielsgestel werd gevormd door de Rooms-Katholieke Kerk. Doel en middelen van het onderwijs stonden volledig in dienst van het geloof. We hebben nauwelijks literatuur kunnen vinden over de manier van denken over de oorzaken van doofstomheid binnen de periode waar we van uit gegaan zijn. Ook de manier waarop de samenleving reageerde op doofstommen en hiermee samenhangend hun positie in die samenleving is nauwelijks op papier gezet. Een reden hiervoor zou kunnen zijn het feit dat men op erg kleine schaal is begonnen en nog niet kon voorzien hoe dit initiatief van van Beek later zou uitgroeien tot een instituut met een dergelijke relevante functie, zoals het die nu heeft. Door het ontbreken van de hierboven genoemde informatie hebben we ons vooral bezig gehouden met het feitelijke ontstaan en problemen daar omheen van het instituut. Dit betrof de aanvankelijke reden tot oprichting, de aanvankelijke inrichting van het onderwijs, de pogingen om rijkssubsidie te verkrijgen, de huisvestingsproblemen, het afwegen van methoden tegenover elkaar.

Uit het hieruit ontstane werkstuk moge de rode draad duidelijk worden die door het katholieke geloof gevormd werd binnen het hele gebeuren rondom het instituut.

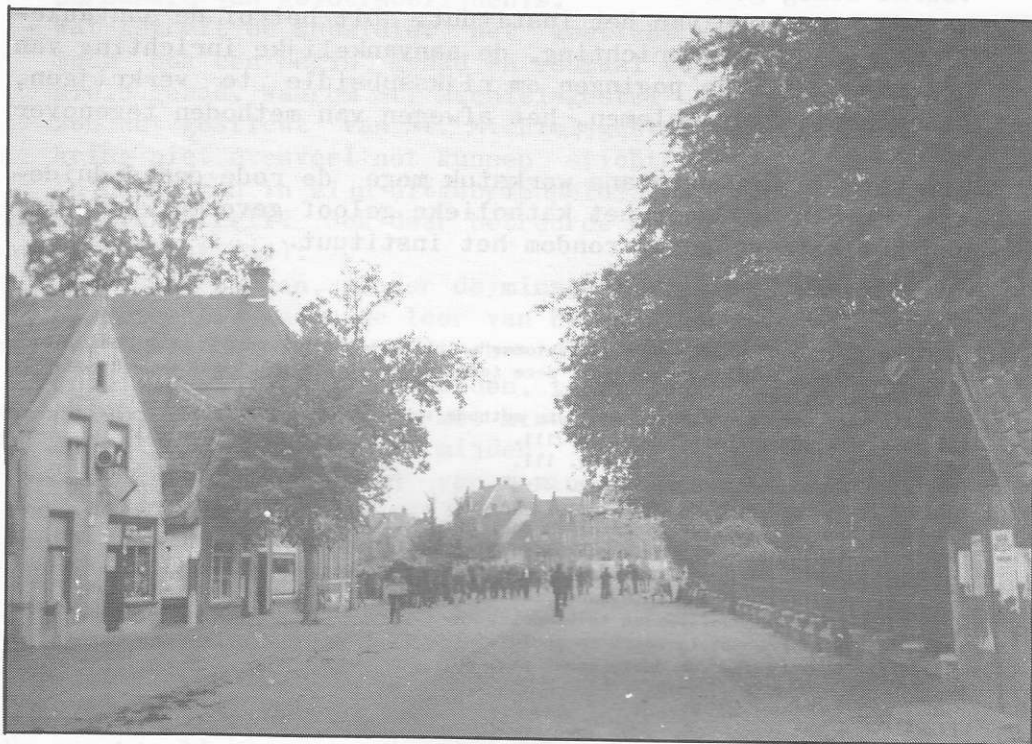
NOTEN:

- (1) Wij gebruiken vnl. de term "doofstomme", i.t.t. het tegenwoordig meer gebruikte woord "dove". Dit doen we omdat deze term in de gebruikte literatuur ook meestal gebruikt wordt.
- (2) Zie voor een beschrijving van deze methode verderop in dit artikel.
- (3) uit: "de godsdienstvriend" pag. 111.
- (4) uit: "de godsdienstvriend" pag. 111.
- (5) uit: Gedenboek 1840-1940, pag. 27-28.
- (6) uit: "De zorg voor de doofstomme" pag. 87.
- (7) uit: "De zorg voor de doofstomme" pag. 87.
- (8) uit: "Kleine schets van waarnemingen" pag. 4/5.
- (9) Ook al in Gemert was in de beginperiode al sprake van een drukkerij. Of er ook andere activiteiten plaatsvonden is tot op heden niet bekend; zie Ad Otten, "drukkerij der doofstommen te Gemert".
- (10) uit: "Mooi Brabant in woord en beeld".
- (11) uit: "De zorg voor de doofstomme" pag. 85.

LITERATUUR

- Beek, M. v., Leesboek voor doofstomme kweekelingen der tweede klasse in het instituut te Gemert, 's-Hertogenbosch, 1832.
- Beek, M. v., Kleine schets van waarnemingen betrekkelijk het lot der doofstommen benevens aanwijzing der middelen om dat waerlyk ongelukkige lot allezins dragelyk, zelfs genoegelyk en gelukkig te maken, Antwerpen, 1860 (niet in de handel).
- Betten, H., Bevrijdend gebaar (het levensverhaal van H.D. Guyot), Kon. Instituut voor Doven, Groningen, 1984.

- Büchli, M.J.C., De zorg voor de doofstomme, P.N. van Kampen, Amsterdam, 1948.
- Gedenboek bevattende de geschiedenis van het Instituut voor Doofstommen St. Michielsgestel 1840-1940, Bisschoppelijke Drukkerij voor Doofstommen, St. Michielsgestel, 1940.
- Kruithof e.a., B., Geschiedenis van opvoeding en onderwijs, SUN, Nijmegen, 1982, pag. 13-36 en pag. 87-95.
- Le Sage ten Broek, J.G., De Godsdienstvriend, deel 35, Grave, 1835.
- Mooi Brabant in woord en beeld, (1), nr. 8, 24 augustus 1918.
- Otten, A., Het doofstommeninstituut van Gemert 1828-1840, in: Gemerts Heem, (21), nr. 2, 1979.
- Otten, A., Het doofstommeninstituut van Gemert (2), in: Gemerts Heem, (22), nr. 3, 1980.
- Otten, A., Drukkerij der doofstommen te Gemert, in: Gemerts Heem (23), nr. 3, 1981, pag. 92-93.

Het hek en de bomen rechts markeren het perceel waarop van 1828 tot 1840 Gemerts Doofstommeninstituut gevestigd was. Uiterst rechts het oude brandspuithuisje dat blijkens de kadastrergegevens van 1832 uit dezelfde tijd stamt als het Doofstommeninstituut.

-Red.